

בבית המשפט העליון

ע"א 5609/20

לפני: כבוד הנשיאה א' חיות

המערערת: רחל סיסו

נגד

המשיבה: עמידר - החברה הלאומית לשיכון בישראל בע"מ

ערעור על החלטתו של בית משפט השלום בתל אביב-יפו
מיום 12.7.2020 בתיק ת"א 29237-08-17 שניתנה על ידי
כב' השופט ט' חבקין

בשם המערערת: עו"ד שחר ארביב

פסק-דין

ערעור על החלטת בית משפט השלום בתל אביב-יפו (השופט ט' חבקין) מיום
12.7.2020 בת"א 29237-08-17 שלא לפסול עצמו מלדון בעניינה של המערערת.

1. המערערת מתגוררת בדירת דיור ציבורי שבבעלות המשיבה. בחודש אוגוסט
2017 הגישה המשיבה תביעה לפינוי המערערת מן הדירה בטענה כי היא מחזיקה בה
שלא כדין. זאת, בין היתר, לאחר שהמערערת הודיעה עוד בשנת 2005 כי עזבה את הדירה
(להלן: הודעת העזיבה). בהמשך, הודיעה המשיבה כי ועדה עליונה לדיור במשרד הבינוי
והשיכון (להלן: הוועדה העליונה) דחתה את בקשת המערערת להכיר בה כ"דיירת
ממשיכה" ולאפשר לה להמשיך ולהתגורר בדירה. מנגד, טענה המערערת בכתב ההגנה
מטעמה כי חתמה על הודעת העזיבה בעצתו של נציג המשיבה, מר בוסקילה, אשר הציע
לה ולאחיה שהתגורר עמה בדירה כי יודיעו על עזיבת המערערת ובכך יופחתו דמי
השכירות שעליהם לשלם בצורה משמעותית. זאת, כך לטענת המערערת, מבלי שבפועל
תאלץ לעזוב את הדירה ותוך שהיא שומרת על זכותה להמשיך ולהתגורר בה.

2. ביום 29.5.2019 התקיים דיון מקדמי בהליך בפני המותב, אשר התנהל, בהסכמת הצדדים, באופן בלתי פורמלי ומחוץ לפרוטוקול. כעולה מהחלטת המותב שניתנה בתום הדיון, במהלך הדיון הבלתי פורמלי הציע המותב למערערת להגיש עתירה מינהלית נגד החלטת הוועדה העליונה בעניינה. כמו כן, קבע בית המשפט כי יש מקום לקדם את ההליך לגופו וקבע מועדים להגשת ראיות הצדדים. במסגרת זו הוסיף וציין: "אצפה לקבל תצהיר של מר בוסקילה".

3. ביום 2.12.2019, לאחר הגשת ראיות הצדדים, קיים בית המשפט דיון מקדמי נוסף בהליך. לאחר קיום דיון בלתי פורמלי מחוץ לפרוטוקול, העלה בית המשפט מיוזמתו את השאלה אם ניתן לאפשר למערערת לבצע "תקיפה עקיפה" של החלטת הוועדה העליונה במסגרת ההליך שבפניו, וזאת מבלי למצות הליכים במישור המנהלי. בהקשר זה ציין בית המשפט כי:

"יש אפשרות שבתיק זה ייקבע שאי אפשר לתקוף את החלטת הרשות בתקיפה עקיפה, וגם אם מתאפשרת תקיפה עקיפה, שאלה אם אין מקום לבחון אותה לפי אמות המידה של המשפט המינהלי כלומר, ללא שמיעת ראיות. קודם שאכריע בעניין אתן כמובן זכות טיעון רחבה בכתב, ויכול להיות גם שאשמע ראיות ואכריע בכך רק בפסק הדין.

אבל, למקרה שכך ייקבע, ראיתי להציע [למערערת] להגיש השגה לוועדה העליונה, שם היא תוכל להעלות את כל הטענות, לרבות שלא היתה הפסקה בדיירות הנמשכת, לרבות זכאות היום בשים לב למצב האישי, לרבות תוקף מסמך העזיבה. הוועדה תחליט כפי שתחליט, ואם יהיה צורך תוגש עתירה מינהלית. [...] ההליך] דנן יותלה עד למיצוי ההליכים, ויחודש עם מיצויים."

נוכח העובדה שהמשיבה לא הגישה עד לאותו המועד תצהיר מטעמו של מר בוסקילה, וזאת חרף בקשת ארכה שהגישה בנושא ביום 18.7.2019, בירר המותב במהלך הדיון את פשר העניין ונענה על ידי בא-כוח המשיבה: "נבקש לזמן את מר בוסקילה כעד מטעם בית המשפט". נוכח האמור הורה המותב למשיבה להגיש הודעה עם פרטיו של מר בוסקילה על מנת שבית המשפט יורה על זימונו. הודעה כאמור אכן נמסרה, ומר בוסקילה זומן למתן עדות. ביום 12.12.2019 הודיעה המערערת כי היא מסרבת להצעת בית המשפט להגיש השגה לוועדה העליונה, ובהתאם הורה המותב על קביעת ההליך להוכחות. בהחלטתו, ציין בית המשפט כי "שאלת] התקיפה העקיפה מאוד מטרידה אותי, וככל שאני מעמיק בה אני נוכח שמדובר בשאלה סבוכה, מורכבת ורבת פנים. אני רחוק מלהיות מגובש לגביה".

4. דיון הוכחות ראשון בהליך התקיים ביום 24.2.2020, במהלכו נשמעו עדי התביעה ועדי ההגנה. אשר למר בוסקילה, נוכח העובדה שבאותה העת ישב שבעה על מות אחיו, הוא לא התייצב לדיון ונקבע כי עדותו תישמע במועד אחר. בא-כוח המערערת התנגד תחילה לשינוי בסדר העדת העדים, וטען כי אין להעיד את עדיו בטרם תישמע עדותו של מר בוסקילה. אך בהמשך הסכים בא-כוח המערערת לשינוי סדר שמיעת העדויות, הדיון התנהל במתכונת זו ובתום הדיון, נקבע דיון המשך לשם שמיעת עדותו של מר בוסקילה.

5. ביום 26.5.2020 התייצב מר בוסקילה למתן עדותו. עם תחילת הדיון טען בא-כוח המערערת כי בא-כוח המשיבה הדריך את מר בוסקילה, וביקש לעיין במסמכים שהוצגו למר בוסקילה בטרם יחקור אותו. בתגובה, ציין בא-כוח המשיבה כי לשיטתו אין צורך בעדותו של מר בוסקילה וכי הוא מוותר על העדתו. בשלב זה ציין בית המשפט: "אני חושב שהעד חשוב לבירור האמת. אין מניעה מבחינתי ששני הצדדים יחקרו אותו נגדית והכל כדי שנוכל לדעת מה האמת ולגבש מסקנות בהתאם". נוכח העובדה שמר בוסקילה לא נחקר בחקירה ראשית, הוצג בפניו תצהיר העדות הראשית מטעם המערערת, בהסכמת בא-כוחה. כמו כן, בשלב זה ציין בית המשפט כי "אם יהיו פערים בעקבות החקירה [הנגדית מאת בא-כוח המערערת], אני אשאל, כי אני רוצה לדעת את האמת". לאחר שעיין מר בוסקילה בתצהיר המערערת, הוא התבקש על ידי בית המשפט ליתן את גרסתו בדבר טענותיה. בשלב מסוים תוך כדי דבריו של מר בוסקילה, הודיע בא-כוח המערערת כי הוא "מתנגד לכל המהלך הזה שבו שופט במקום צד שכנגד חוקר בחקירה ראשית". בתשובה ציין המותב כך:

"קשה לי להבין איך אתה מתנגד משום שלפני שעשיתי את זה ביקשתי את רשותך וקיבלתי אותה. [...] כששאלתי את העד מה גרסתו לאחר שנתתי לו לעיין בתצהיר, הדבר נעשה על דעת [בא-כוח המערערת] ובהסכמתו, בלי שהובעה כל התנגדות, וההתנגדות הועלתה לאחר הדברים. לגוף העניין, אני סבור שיש לכך משמעות רבה שכן לבית המשפט ממילא מסור שיקול דעת רחב לשאול את העד, ומאחר שהמטרה היא לרדת לחקר האמת, גם אם הדברים לא היו נאמרים בחקירה ראשית, הם היו נאמרים בדרך כזו או אחרת במענה לשאלות בית המשפט בתום החקירה הנגדית. מעבר לכך, אעצור את השאלות לנוכח ההתנגדות שהובעה לראשונה עתה, וב"כ [המערערת] רשאי לחקור נגדית אם הוא רוצה."

משבא-כוח המערערת הודיע כי הוא מוותר על החקירה הנגדית, פנה בית המשפט להציג מספר שאלות נוספות למר בוסקילה. לאחר מענה למספר שאלות, שב בא-כוח המערערת והודיע שהוא "מתנגד לכל המהלך הזה של כבודו, כימ"ש לא יכול לנהל חקירה נגדית, אין עדות, סיימו את העדויות". בית המשפט דחה את ההתנגדות וקבע בהחלטה כי:

"לבית המשפט יש סמכות לחקור עד שנמצא באולם בכל עת, קל וחומר שהשאלות שבית משפט שואל הן בלבית המחלוקת והן אלו שעשויות להכריע את המחלוקת. בנסיבות אלו, לטעמי אין מקום שבית המשפט יקשור מטפחת סביב עיניו וימנע מלברר את המחלוקת כשהעד כבר נמצא. השיטה היא אמנם שיטה אדוורסרית, אולם עם השנים התערבבו בה מאפיינים פעילים יותר של בית המשפט, ונראה לי לא נכון שאמנע מלשאול ובגין כך אטעה בתוצאה."

לאחר מתן ההחלטה, הוסיף בית המשפט ושאל את מר בוסקילה שתי שאלות נוספות. לאחר סיום העדות, ביקש המותב לקיים דיון מחוץ לפרוטוקול, אך בא-כוח המערערת סירב לכך. לכן הורה המותב על הגשת סיכומים בהליך, וציין "רציתי להציע הצעה לסיום התיק בפשרה שהיתה הולכת כברת דרך לזכות [המערערת], אך כמובן זכותו של בא כוחה לנהל את ההליך כפי שהוא רואה לנכון ואני מכבד את עמדתו המקצועית".

6. כשבועיים לאחר מועד הדיון, הגישה המערערת בקשה לפסילת המותב בטענה כי הוא "הכריע את התיק לטובת [המשיבה] וזאת כבר משלב העברת התיק [...] אל המותב הנוכחי, וכל זאת מבלי לבחון באופן אובייקטיבי את טענות וראיות [המערערת]". טענות המערערת התייחסו להתנהלותו של המותב לאורך ההליך ובעיקר להתייחסותו לסוגיית התקיפה המינהלית, אשר נתפסה על ידה כהפעלת לחץ מצד המותב להגיש עתירה מינהלית ובכך להוביל לדחיית התביעה; להליך זימונו של מר בוסקילה לעדות; להחלטת המותב לשנות את סדר העדת העדים ולשמוע את עדי המערערת בטרם נשמעה עדותו של מר בוסקילה; להתנהלות המותב בעת חקירתו של מר בוסקילה; ולניסיונו של המותב להציע הצעת פשרה בתום שמיעת הראיות.

7. ביום 12.7.2020, לאחר שהוגשו התנגדות המשיבה לבקשת הפסלות ותשובת המערערת לתגובה, דחה בית המשפט קמא את הבקשה. בית המשפט סקר את השתלשלות העניינים בהליך ודחה את טענותיה של המערערת באופן פרטני. אשר לסוגיית התקיפה העקיפה, הובהר כי הגם שבית המשפט העמיק בשאלה זו כהכנה לדיון וגייש דעה

לכאורית בעניין, אין מדובר בעמדה סופית, ובית המשפט הוסיף וציין כי דעתו לא "ננעלה". עוד צוין כי ההכרעה בעניין תינתן לאחר עיון בטענות הצדדים בסיכומים בלב פתוח ובנפש חפצה. אשר לסוגיית זימונו של מר בוסקילה למתן עדות, צוין כי משהגנת המערער נתנסמה רובה ככולה על טענתה בדבר מודעותו של מר בוסקילה לכך שהמשיכה להתגורר בדירה "הציפייה לשמוע את עמדתו של מר בוסקילה היא כה ברורה מאליה, עד שאין פסול בכך שבית המשפט העלה את העניין בישיבת קדם המשפט לפי סמכותו [שבתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984]". עוד צוין כי המערער לא העלתה כל התנגדות לכך בזמן אמת, אלא רק במהלך הדיון שבו נכח מר בוסקילה. אשר לשינוי סדר העדת העדים, צוין כי במהלך הדיון ויתר בא-כוח המערער על טענותיו בעניין, לאחר ששמע את עמדת המותב, וכי ממילא מדובר בהחלטה הנוגעת לאופן ניהול הדיון שאינה מקימה חשש למשוא פנים.

בכל הנוגע לחקירתו של מר בוסקילה, ציין בית המשפט כי בא-כוח המערער הסכים למתווה החקירה וכי התנגדותו הועלתה רק לאחר שמר בוסקילה החל לענות על שאלות בית המשפט, ולאחר שתשובות אלה "כפי הנראה, לא ערבו לאזני ההגנה". צוין כי אילו ההתנגדות הייתה מועלית בשלב מוקדם יותר, לא מן הנמנע שבית המשפט היה מחליט שלא לשמוע את העדות – אך גם אילו הייתה ההתנגדות מועלית במועד, ייתכן שבית המשפט היה מוסיף ושואל את מר בוסקילה שאלות, וזאת בהתאם לסמכות הנתונה לבית המשפט בהקשר זה. שימוש בסמכות זו, כך נקבע, אין בה כדי להעיד על משוא פנים אשר יצדיק את פסילת השופט. עוד צוין שבית המשפט הבהיר למר בוסקילה כי אינו מכוון אותו לתשובה מסוימת, אלא רק מבקש כי ינסה להיזכר בדברים ולהסבירם. בית המשפט הוסיף והתייחס לטענה בדבר הדרכת העד וציין כי מדובר בטענה ערעורית אשר אין בה ממש, שכן ניתנה למערער האפשרות לחקור את מר בוסקילה חקירה נגדית אשר במסגרתה הייתה יכולה לברר את העניין, אך היא ויתרה על כך.

8. אשר להצעת הפשרה, ציין בית המשפט כי כוונתו הייתה לגרום לבא-כוח המערער לשקול לחזור בו מהתנגדותו לקיים דיון מחוץ לפרוטוקול, שבו היה יכול המותב לציין את עמדתו הלכאורית ולהציע הצעה לסיום הסכסוך בהסכמה, כנהוג וכמקובל. בית המשפט הבהיר כי:

"אין משמעות הדבר שבית המשפט ננעל בדעתו. משמעות הדבר שהייתה לבית המשפט עמדה לכאורית. אכן, באותו שלב, לאחר שתמה פרשת הראיות, העמדה הלכאורית של בית המשפט התחזקה והיא מגובשת יותר. הדבר טבעי

ומתבקש, שכן בית המשפט נחשף לכל הראיות, ועמדתו הלכאורית נשענת כעת על המסד הראייתי שהונח לפניו.

38. יתר על כן, וכאן העיקר: הצעת פשרה אינה מבוססת רק על הדין. יש שהיא מבוססת על שיקולי צדק, לרבות מצבו האישי של מתדיין, מצב שלא ניתן להקנות לו משקל לפי שורת הדין, אלא רק לפני מנה. מטעם זה נוהגים בתי המשפט באופן תדיר להציע פשרה מחוץ לפרוטוקול, וזאת כשניתנת הסכמת הצדדים לכך מראש. כך ביקש בית המשפט לנהוג בענייננו.

39. לסיכום נקודה זו: כוונת בית המשפט להציע הצעה שתיטיב עם התובעת לבטח לא מעידה על נעילת דעה נגדה.

9. בית המשפט הוסיף וקבע כי נסיבות המקרה אף אינן מצדיקות את פסילת המותב מטעמים של פגיעה במראית פני הצדק, וכי דומה שבקשת הפסלות הוגשה על מנת "למנוע מהמותב מליתן פסק דין משהביע את עמדתו הלכאורית שאינה לרוחה של [המערערת]". לבסוף ציין בית המשפט כי בקשת הפסלות הוגשה רק לאחר סיום שמיעת הראיות בהליך, אך התבססה על טענות המתייחסות לאירועים שהתרחשו זמן רב לפני הגשתה, ועל כן טענות אלו לוקות בשיהוי ניכר.

10. מכאן הערעור דנן, בו חוזרת המערערת על הטענות שהעלתה בפני בית המשפט קמא. המערערת מוסיפה וטוענת כי לשיטתה לא נפל כל שיהוי בהעלאת טענותיה, שכן רק בדיון שהתקיים ביום 26.5.2020 התחוויר לה כי דעתו של המותב "ננעלה" ועל כן עליה להגיש את בקשת הפסלות.

11. דין הערעור להידחות. ראשית, בצדק ציין בית המשפט קמא כי חלק נכבד מטענות המערערת מופנה כלפי אירועים והחלטות אשר ניתנו חודשים רבים טרם הגשת בקשת הפסלות. עם זאת ואף אם אניח לטובת המערערת כי רק במועד הדיון מיום 26.5.2020 התגבשו אצלה טענות הפסלות, הערעור דינו להידחות גם לגופם של דברים.

המבחן לפסילת שופט מלשבת בדיון הוא זה הקבוע בסעיף 77א לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ולפיו יש לבחון אם קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים מצד המותב. לא מצאתי כי נסיבות כאלה מתקיימות בענייננו. למעשה, מרבית טענותיה של המערערת מופנות כלפי החלטות דיוניות של המותב – החלטות לשנות את סדר העדויות, החלטות להוסיף ולשמוע את עדותו של מר בוסקילה והחלטות לשאול את העד בוסקילה שאלות. החלטות אלה, אשר חלקן אף התקבלו בהסכמת בא-כוח המערערת, הן החלטות שבסדרי דין הנתונות לשיקול דעתו

של השופט היושב בדיון, והשגות עליהן יש להעלות בהליך ערעורי מתאים ולא במסגרת הליכי פסלות. יתרה מכך, המתווה להעדתו של מר בוסקילה הוצג בפני הצדדים טרם שהחל להעיד, אך המערערת העלתה את התנגדותה לשמיעת העדות רק לאחר תחילתה ולמשמע דבריו והיא אף ויתרה על זכותה להוסיף ולחקור את מר בוסקילה בחקירה נגדית. באותו שלב מצא בית המשפט לנכון להציג לעד מספר שאלות בסוברו כי מדובר בעד מרכזי אשר עדותו נוגעת לליבת המחלוקת בין הצדדים. בהקשר זה כבר נפסק כי "מעורבות של בית המשפט בהליך במטרה לרדת לחקר האמת ולהכריע ביעילות בעניין המובא בפניו אינה סותרת את דרישת האובייקטיביות השיפוטית ואינה מקימה, כשלעצמה, עילה לפסילת מותב" (ע"א 2474/20 אשר נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ, פסקה 7 (3.6.2020)).

ויפים הדברים לענייננו.

12. בכל הנוגע לסוגיית התקיפה העקיפה לא מצאתי כי עצם העלאתה על ידי המותב יש בה כדי להקים חשש ממשי למשוא פנים. המדובר בסוגיה משפטית, אשר כפי שציין המותב, ייתכן שבירורה נדרש לשם הכרעה בתיק שבפניו. משכך אין פסול בהעלאתה, לא כל שכן בהינתן העובדה שבית המשפט הבהיר במספר הזדמנויות כי טרם גיבש את עמדתו לגבי סוגיה זו וכי יעשה כן רק לאחר הגשת סיכומי הצדדים. לבסוף, אשר לניסיונו של המותב להציע הצעת פשרה בתום שלב ההוכחות. ניהול יעיל של הליכים משפטיים ולעיתים גם שיקולי צדק לפנים משורת הדין עשויים להביא את המותב להעלות הצעות פשרה לסיום הסכסוך שבפניו בדרכי שלום. עצם ניסיונו של המותב להעלות הצעת פשרה בנסיבות כאלה ובייחוד לאחר שמיעת ראיות הצדדים, אין בו כדי להצביע על כך שדעתו "ננעלה" (השוו ע"מ 5381/20 לוין נ' הוועדה הבוחנת למקצוע עריכת דין בישראל, פסקה 6 (2.9.2020)) ואין בו כדי להקים עילת פסלות.

13. סיכומם של דברים, הערעור נדחה. משלא התבקשה תגובה, לא ייעשה צו להוצאות.

ניתן היום, כ' בתשרי התשפ"א (8.10.2020).

ה נ ש י א ה